

Jancsák Ramóna

Adatok a világ börtönnépességéről

E rövid cikk egy, a világ börtönnépességét összegező listára, a „*World Prison Population List*”-re kívánja felhívni a figyelmet. A listát, amely több mint 200 ország fogvatartotti adatairól ad érdekes információkat, hagyományos nyomtatott formátumban is közzéteszik, legegyszerűbben azonban interneten keresztül érhető el (www.prisonstudies.org). Az összegzés legutóbbi, immáron 6. verzióját, 2005-ben tette közzé a londoni King's College kertén belül működő Börtöntanulmányok Nemzetközi Központja (International Centre of Prison Studies).

A *World Prison Population List*”-et Roy Walmsley, európai hírű, börtönstatistikával foglalkozó szakember szerkeszti, aki nemcsak a világ, ezen belül Európa, hanem Magyarország börtönviszonyait is nagyon jól ismeri. (Az angol szakember legutóbb 2006 februárjában járt hazánkban, amikor részt vett a Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Alapítvány Budapesten megrendezett nemzetközi konferenciáján.) Roy Walmsley az ENSZ tiszteletbeli szaktanácsadója, továbbá a Börtöntanulmányok Nemzetközi Központjának munkatársa, ahol a World Prison Brief Online elnevezésű, szabadon hozzáférhető börtönügyi adatbázist üzemeltető egység vezetője.

A világ börtönnépességéről korábban az Egyesült Királyság Belügyminisztériumának Kutatási, Fejlesztési és Statisztikai Hivatala (Home Office Research, Development and Statistics Directorate) tett közzé jelentéseket, szintén Roy Walmsley jóvoltából. A statisztika újabb verzióit viszont már az International Centre for Prison Studies (ICPS) fejleszti, frissíti.

Egy adott ország vonatkozásában ötféle adatot közöl *World Prison Population List*, ezek a következők:

1. Teljes fogvatartotti létszám
2. Mikoriak az adatok
3. Az ország becsült népességszáma
4. Fogvatartotti ráta (a 100 000 főre eső fogvatartottak száma)
5. Kitől származnak az adatok

Az utolsó ponttal kapcsolatban elmondható, hogy az összegzés elkészítéséhez szükséges adatokat a vizsgált országok büntetés-végrehajtási hatóságai, illetve a büntetés-végrehajtásért felelős minisztériumai bocsátották a szerkesztő rendelkezésre. A 2. pontot illetően nagy időbeli eltérések mutatkoznak: a legutóbbi 2005-ös verzióból látható, hogy a nyilvántartás adatai kb. hároméves időintervallumra, a 2003-2005 közötti időszakra vonatkoznak. A lényegi adatokat tekintve fontos megjegyezni, hogy a bebörtönzési ráta (4. pont) nem tekinthető makulátlanul pontos értéknek, mivel az ország lakosságának becsült nagyságával (3. pont) számolnak.

Roy Walmsley az összegzéshez fűzött értelmezése szerint: annak érdekében, hogy a világ eltérő régióinak bebörtönzési arányai összehasonlíthatók legyenek, továbbá, hogy megállapítható legyen a fogvatartottak száma olyan országokban, ahol erre nincs hoz-

záférhető adat, ún. középértékek alkalmazására került sor, mivel ezek minimalizálják az olyan országok hatásait, ahol a ráták szokatlanul alacsonyak vagy magasak voltak.

Walmsley őszinte kritikájában kifejtette, hogy a nyilvántartásnak számos gyenge pontja van. Például, hogy tizenegy országból egyáltalán nincsen hozzáférhető adat, vagy – mint már említettük – az információk nem ugyanazon időszakra vonatkoznak. Az összehasonlíthatóság további kompromisszumát jelenti még az is, hogy a különböző országokban különböző módon készítik a statisztikákat. A teljes fogvatartotti létszám szempontjából nem mindegy, hogy az előzetesen letartóztatott fiatalok is a büntetés-végrehajtási adminisztrációhoz tartoznak-e, vagy sem. Az is befolyásolhatja az összlétszámot, hogy a büntetés-végrehajtás felelős-e a pszichiátriai betegségben szenvedő, vagy drog- illetve alkohol-elvonókúrán lévő elkövetőkért is. Az előzetesen lévők számát általában nem veszik bele a nemzeti összlétszámokba, ha az előzetes letartóztatás végrehajtása nem tartozik a büntetés-végrehajtás hatáskörébe.

A statisztikai összegzés célja nem titkoltan az, hogy a fent részletezett korlátok ellenére segítséget nyújtson azon kriminológusok, büntetőjogászok számára, akik a bebörtönzés szerepét tanulmányozzák világszerte, illetve olyan civil szervezetek számára, amelyek a büntetőjog gyakorlatának eltéréseit vizsgálják.

Főbb adatok

Az International Centre for Prison Studies (ICPS) becslései szerint világszerte mintegy 9 millió ember él büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartva, a legtöbbben előzetes letartóztatásban állók (vizsgálati fogságba helyezett letartóztatottak) vagy elítéltek. Ennek a 9 milliós börtönnépességnek majdnem a fele három országban koncentrálódik: az Egyesült Államokban 2.09 millió, Kínában 1.55 millió, Oroszországban 760 000 a fogvatartottak száma. (A kínai adat az előzetes letartóztatásban lévőket nem tartalmazza.)

A világ legmagasabb bebörtönzési rátája az Egyesült Államokban tapasztalható, ez 714 főt jelent. Ezután következik – csak a nagyobb országokat tekintve – Belorusszia, Oroszország (egyenként 532 fő), Türkmenisztán (489 fő), Kuba (478 fő), Ukrajna (417 fő) és a Dél – Afrikai Unió (413 fő.)

Az országok csaknem három-ötödében (58%-ában) a 100.000 főre eső fogvatartotti ráta 150 fő alatti. (Tehát Magyarország 165 fős rátájával – ha kevéssel is, de – „átcsúszik” a magas bebörtönzési rátájú országok közé.)

A bebörtönzési ráta a világ egyes régiói, vagy ugyanazon kontinens különböző részei között jelentősen eltérhet, példák erre:

- Afrikában a nyugat-afrikai országok középértéke 52, míg a dél-afrikai országoké 324
- Amerikában a dél-amerikai országok középértéke 152, míg a Karib-tengeri országoké 324
- Ázsiában a dél-közép-ázsiai országok (főként az indiai szubkontinens) középértéke 55, míg a közép-ázsiai (egykori szovjet) országoké 386
- Európában a dél-európai országok rátája 80, míg a közép-kelet-európaiaké 184
- Óceániában (beleértve Ausztráliát és Új-Zélandot is) az átlag 111.

A világ börtönépességének megoszlásáról készült legutóbbi – 2005-ös – és az azt megelőző listák adatai szerint a fogvatartottak száma több országban is növekedést mutat. A *World Prison Population List* első, 1999-es kiadásához képest a statisztikában szereplő országok frissített információi alapján a létszám 73%-kal nőtt ezen országokban (64%-kal az afrikai, 79%-kal az amerikai, 88%-kal az ázsiai, 69%-kal az európai és 69%-kal az óceániai országok esetében).

A *World Prison Population List* legutóbbi adatai alapján tanulságos megvizsgálunk az Európai Unió 25 tagállamának fogvatartotti rátáját. Messze a legalacsonyabb rátával két kis ország, Ciprus (50) és Szlovénia (56) rendelkezik. Ezután a skandináv országok következnek: Dánia (70), Finnország (71), Svédország (75). Közéjük ékelődik Málta, a maga 72 fős adatával. 100 fő alatti a következő országok bebörtönzési rátája: Görögország (82), Írország (85), Belgium (88), Franciaország (91), Németország (96), Olaszország (98). A 100 és 150 fő közötti rátával rendelkező államok a következők: Ausztria (106), Hollandia (123), Portugália (128), Spanyolország (140), Anglia és Wales (142), Luxemburg (144). A 150 fő feletti fogvatartotti rátájú országok listáján kizárólag volt szocialista országok szerepelnek. Magyarország és Szlovákia foglalja el a „legelőkelőbb” helyet 165-165 fővel, utánuk következik Csehország (184), Lengyelország (209), Litvánia (234), Lettország (337) és Észtország (339).

A Roy Walsley által szerkesztett *World Prison Population List* hasznos és gyors tájékoztatást képes nyújtani az egyes országok börtönépességét illetően. A benne közölt adatok – a tökéletlenségek ellenére – a törvényalkotásban, az irányelveken dolgozó szakembereket és más kriminológiai szakértőket új megoldásokra ösztökélhetik a saját országukban lévő fogvatartotti létszámmal kapcsolatban, különösen, ha a bebörtönzés közismerten magas költségeire és vitatott hatékonyságára gondolnak.